

**Miroslav Košuta: »DROBCEN
MAK MED KLASJEM, NEKAJ
MOJEGA«**

*Ponikalnice – petinsedemdeset ugank
in ena ugotovitev* (Založba Miš, ilustrirala Suzi Bricelj)

(Foto Igor Napast)

Obisk v njegovi in ženini hiši na Kontovelu je posebno doživetje. Hiša v skali je čarobna, v kuhinji so kapniki in skalna zarez, vhod nekam globoko v kraško jamo. O resničnem lastovičjem gnezdu v spalnici je na pobudo Alojza Rebule napisal subtilno knjižico *Dnevnik o lastovičjem gnezdu* pred tremi leti. Prevedli so ga tudi v italijanščino. Pesnik in pisatelj Miroslav Košuta, leta 1936 rojen v Križu pri Trstu, velja za prvega pesnika med dvema velikima prozaistoma Borisom Pahorjem in Alojzom Rebulo na Tržaškem.

Z zadnjo knjigo za mlade bralce *Ponikalnice* je vnovič dokazal, da je mojster besednih iger in zasukov. 75 ugank najpogosteje najde v naravi (mak, metulji, mravljišče, pav, žirafa, pajek, zebra), navdihuje ga tudi predmetnost (palica, strelovod, klešče, pipa, satelitska antena, daljinec, računalnik ...). Posebno duhovite so tiste uganke, v katerih se

živalski svet sreča s predmetnim (žerjav, žabica, lisice ...). Pri Košuti seveda ne more manjkati genius loci, torej obmorska in kraška motivika (svetilnik, jame, kapniki, ponikalnica, človeška ribica, lipicanci). Uganko pa je mogoče spesniti tudi okrog neoprijemljivega (spanec, rojstni dan, čas, beseda, mamino naročje). Ugankam, ki jih je ilustrirala Suzi Bricelj, je dodana še ena ugotovitev: »Kadar volk zatuli v luno, onemijo psi./ Če pa kozel ga posnema, se režijo vsi.«

Ko govori o začetnikih mladinske poezije pri nas, ne more mimo Toneta Pavčka (tudi našega prvega večerničarja, op. p.), ki je bil pred njima z Nikom Grafenauerjem. »Sva pa z Nikom začela redno pisati in redno nastopati z mladinskimi pesmimi,« pravi. »Ampak Pavčkov *Maček na dopustu* iz leta 1957 je bil tako nova zbirka po vzdušju, po vsem. Ni bilo več pionirčkov, brigadirčkov in udarnikov. Ima isto funkcijo kakor *Pesmi štirih*,« pravi, medtem ko sediva v njegovi svetli delovni sobi s knjigami v nadstropjih.

V vašem bogatem pesniškem svetu zavzemajo posebno mesto mladinske zbirke. Mladinske književnosti nikakor nimate za manjvredno v korpusu svoje in obče literature?

Z zadovoljstvom ugotavljam, da sem začel tam sredi petdesetih let orati na samotni, odročni, zapuščeni njivi, kjer so si sicer nekateri posamezniki izkrčili svoje vrtove in vrtičke, a je bil pogled na celoto kaj malo razveseljiv. Počasi pa se nas je nabralo oračev in sejancev, plugi so zarezali globoke brazde, semena so vzkalila in zdaj iz te svoje perspektive globoko v notranjost zaplulega galeba gledam in vidim: široko se je razpotegnila njiva slovenske mladinske književnosti, bogato rojeva. Nekje vmes, pa čeprav nič več kot samo drobcen mak med klasjem, je nekaj mojega. Otroško srce, ki zadržti ob njem, mi je plačilo.

Je res, da je pisatelj in urednik Ferdo Godina, ki je urejal literarno prilogo Najdihojca v nekdanjem Ljubljanskem dnevniku, zaslužen, da sta vidva z Nikom Grafenauerjem začela pisati mladinsko poezijo in nastopati z njo?

V glavnem drži, ne pa tudi, da bi takrat začel. Že pred šestimi desetletji sem pisal otroške pesmice za tržaškega *Galeba*. To je bilo vsaj dobrih deset let pred tem. Zasluga Godine je v tem, da je nenadoma razširil to področje in da je honoriral in osebno vabil. Škoda je, da nekaj najinih pesmi ni pod najinima imenoma, pisali smo za honorar, in če bi bil profesor na univerzi, bi kakemu svojemu študentu dal to za seminarsko ali diplomsko nalogo. Pa bi pregledal vse otroške pesmi v *Najdihojci* in bi mu povedal, katere so moje, katere Grafenauerjeve.

Je vaša zbirka Abecerime iz 1979 odgovor na Grafenauerjevo Abecedo?

Tako je. Napisal je, da je A streha na dva kapa. Moja pripomba pa je bila že na prvi verz, saj je samo veliki A taka črka, mali a že ni več. Seveda je njegova *Abeceda* odlična, a vrgel mi je rokavico, češ, pa poskusi ti napisati pesniško abecedo.

Vaša prva tiskana zbirka je Kje stanuješ mala miška iz leta 1975. Kako se spominjate knjižnih začetkov?

Zamalo se mi je zdelo, da imam knjigo o miškah, dokler ni pred leti na slovesnosti v Cankarjevem domu Slavko Pregl v slavnostnem govoru dejal, da mi čestita, ker so njegovi in mnogi drugi otroci zrasli ob Košutovih miškah, zdaj pa rastejo že njihovi vnuki. To je bil res kompliment.

Ponikalnice pomenijo za vas izlet v zahtevno zvrst uganke, ki ni prav pogosta v slovenski mladinski literaturi. Vsaj ne tako lirična in literarno vredna. Ampak pred ugankami so bile popevke?

Pri svojem literarnem delu sem se dobro počutil marsikje. Tudi moje službe so s tem povezane. V mladinski redakciji sem začel pisati radijske igre za mladino. Nagrajen sem bil celo v jugoslovanskem prostoru. V redakciji sem imel radijsko šolo in oddajo Spoznavajmo svet in domovino. Za kratkokrilko iz Maribora sem na Privškovo željo napisal prvi tekst za popevko. V enem dnevu sem ga moral napisati. Napisal sem pesem *Kadar pride dež*. Frklja iz Maribora je bila Alenka Pinterič. Bila je razborita, pela pa je fantastično. Privšek je pesem poslal potem na festival v Opatijo. Moj Spoznavajmo svet in domovino je torej ostal brez pesmi. A napisal sem drug tekst, spet na Privškovo glasbo. Pesem je zapela vnovič Alenka, njen naslov je bil *S kitaro in dolgimi lasmi*. Zapela je rokersko, bil je velik uspeh. Potem sem ji napisal še *Hanibala*. Deklica je postala dama in imela velik uspeh v Opatiji, dobila je tretjo nagrado. Žal pa je ta deklica v svoji avtobiografiji *The Beatles*, Tito in jaz to mojo pesem pripisala Gregorju Strniši. Tista pesem je preokrenila njeno kariero, je priznala v knjigi. Tudi *Maček v žaklju* od Belih vran je moja pesem in *Ura brez kazalcev* Nina Robiča. Bilo je zmag na Slovenski popevki. Vsa moja poezija je v primerjavi s temi popevkami minimalno ovrednotena. Kar v bistvu žal(ost)i. Sledila je še prva nagrada s Tatjano Gros *Zato sem noro te ljubila ...*

In kaj je bilo z ugankami?

Ko smo skupaj prešli na mladinsko književnost, sem napisal ob vseh pesmih in prozi za eno mapico ugank, ki so se mi postarale v arhivu. Pred dvema letoma je na Očesu besede v Murski Soboti k meni pristopil založnik, gospod Miš, in mi ob jägermeistru predlagal, da bi pri založbi Miš kaj izdal. Najprej se mi je zdelo, da nimam ničesar, potem sem se spomnil ugank. A bile so zelo naše, primorske. Kot take bi jih bilo treba tiskati v Trstu.

Prisluhnite tej, Ponikalnici, ki je dala knjigi ime: »Žubori, žubori, / izgine / v globine, / bobni / v temi / pa se spet / prerine / na plan / žuboret / v kraški dan.« Izkazala se je Miševa urednica Gaja Kos.

Prebiral sem uganke zadnjih let, ki jih objavljata *Ciciban* in *Cicido*, v glavnem so rimana vprašanja. To ni uganika, ki je pesniška forma kot sonet, balada. Ima svoja pravila in zakonitosti.

Vaše tematsko silno raznovrstne uganke so lahko tudi samostojne pesmi, nekatere bi lahko kot odgovor imele naslov. Tudi ekološke uganke imate in kraške in starožitne ...

Zame je tudi pri uganiki pomemben lirični navdih, uganika sama po sebi mora biti pesmica. S končnimi rimami pomagam otroku bralcu do odgovora. Nekatere moje uganke ne postavljajo vprašanj, so kar pesmice, na katere pa je mogoč odgovor. Moja najljubša od vseh pa je ta, ki je nastala na morju, ko sem se poslavljajal od njega: »Drug za drugim čipke valijo/v naročje obali, / šumeči o sreči spomine budijo, / če smo poleti v njih čofotali.« Posebno ljube so mi moje domače o svetu, ki je v zatonu. Izbor se je oblikoval v plodnem dialogu z urednico Gajo Kos, ki je kriva nastanka precejšnjega števila novih, a je imela pomisleke ob *Onesnaženju zraka*: »Silna in vesoljna peč / huda reč. / Greje, da mrazi ljudi – / večni sneg in led tali.« Ob vseh nastopih na šolah pa so jo otroci rešili med prvimi. Hotel sem, da ostane zapisano, ker je dokument časa. Če ima Župančič svoje kmečke uganke in mavrico na tri prame, je dokument nekega časa. Naj ostane.

Ponikalnice je odlična domislica.

Res je ponikalnica nekaj, kar je povezano z mano. Tudi meni kdaj kaj ponikne, mi zgine marsikdaj. Uganika sama na sebi je nekaj, kar tudi izgine. Odgovor pride na dan šele po premisleku.

Zakaj pa je uganik ravno petinsedemdeset? Je v tem številu kaka posebna simbolika?

To število je zaradi urednice Gaje Kos. Najprej sem se posvetoval z Nikom Grafenauerjem, ker tudi on ima kakih petdeset uganik. Toliko sem jih najprej tudi sam imel po prvem sortiranju. Najprej sem razmišljal o devetinštiridesetih. Pri delu mi številke vseskozi veliko pomenijo.

Imate v zamejstvu dovolj možnosti za objavo, denimo mladinske poezije?

Nujno moram izpostaviti mladinsko literarno revijo *Galeb*, ki jo izdaja Zadruga Novi Matajur iz Čedad. Ko jo je urejala požrtvovalna Majda Železnik, me je nenehno spodbujala k pisanju in takrat sva s Klavdijem Palčičem pripravila tudi izjemno antologijo *Kriško kraške*, gotovo eno naših najlepših mladinskih knjig. Ko se je najin čas pri novih urednikih iztekkel, me je povabila k sodelovanju katoliška *Mladika*, kjer sva s Palčičem objavila *Minimalčice*. In te dni mi je ista založba poslala v tisk že šesto knjigo, to pot o gledališču. Zato velja, da sva z urednikom Marijem Maverjem podrla berlinski zid v zamejstvu.

Kako pa se čutite kot zamejec del skupnega kulturnega prostora in celotne slovenske literature?

Razpravljanje o izrazu zamejstvo se mi zdi zelo zamejsko. Blebetanje o tem, da meja ni več, se je pokazalo v vsej bedi z bodečo žico na meji, s katero naj bi nas varovali pred migranti. Torej meje so. Zdaj, ko obnavljam vozniško dovoljenje, lahko vozim v Italiji, v Sežano pa ne smem. Torej meja je.

V Ljubljani se osebno nisem nikoli čutil zasidran med bralstvom kot na tej strani meje. Zamejstvo je le stvar kavarniških debat, mene pa zanima slovenski narod v celoti. Občutenje slovenskega naroda. Počutim se popolnoma doma

tudi na šolah v Prekmurju, od nekdaj. Že v mladih letih mi je bilo tako odprto, z Miškom Kranjcem in prvimi prijatelji, ko sem še sodeloval v *Mladih potih*. Redno me vabijo tja, redno nastopam tam in jih čutim nič manj kot svoje v Barkovljah ali na Colu pri Repentabru. Tukaj sem včasih razočaran, ko otroci iz mešanih zakonov ne razumejo več izrazov, kot je lestev, v mojih pesmicah. A to je tudi problem moje starosti, s časom postanemo vsi starci bolj sitni. Nastopam kdaj tudi v italijanskih šolah, saj imam nekatera dela prevedena. Žal pa nimam več dovolj energije za bolj oddaljena vabila iz Slovenije.

Ne morem si kaj, da vas ne bi za sklep vprašala o vašem odnosu do Borisa Pahorja.

Razumeva se vseskozi, ker sva oba levičarja. A bodimo si nekaj na jasnem: njegov kulturnopolitični pomen je neprimerno večji od literarnega. To je treba povedati, na lep način, seveda. Medtem pa je bil Alojz Rebula zame na nasprotnem bregu, a občudoval sem ga kot kraškega fanta in profesorja.

Rebula je bil izjemen romanopisec, ki je dosegel vrh z mogočnim *V Sibilinem vetru*, s *Senčnim plesom*, prikazom povojnega Trsta, in *Vinogradom rimske cesarice*. Visoko ga je cenil že Vladimir Bartol. Zame je izpisal najboljša poglavja o teh krajih. A kasneje ga je politika zapeljala v kalne vode.

Melita Forstnerič Hajnšek

Večer, 19. september 2018

Suzana Tratnik: »VEČ MOŽNOSTI, MANJ AVTONOMIJE«

Tombola ali življenje! (Mladinska knjiga, 2017)

(Foto Robert Balen)

Mladostnice (in mladostniki) so velikokrat tudi protagonisti vaših (kratko)proznih del za odrasle. Zato se zdite idealna avtorica za odgovor na vprašanje: kakšna je razlika? Kdaj (p)ostane neka zgodba o odraščanju literarno delo za mladino in kdaj (p)ostane branje za odrasle?

Moj prvi roman *Ime mi je Damjan* je bil po izidu kategoriziran kot mladinski. Ne vem, kako se je to zgodilo, sama ga nisem pisala z mislijo na nobeno generacijo. Tombolo pa sem poslala na razpis za mladinski roman in sem se še bolj potrudila postaviti v ospredje mlade ljudi. Pred objavo sem po navodilih urednice Alenke Veler pripoved ekonomizirala, torej krajšala povedi, se izogibala ponavljanjem, predolgim razlagam